३९५

श्रीगणेशाय नमः ॥ आग्रयणेष्टि प्रारंभः ॥ आग्रयणं त्रिविधं ॥ श्या
माकाग्रयणं व्रीह्याग्रयणं यवाग्रयणं ॥ वर्षासु श्यामाकैः ॥ श
रदि व्रीहिभिः ॥ वसंते यवैः ॥ व्रीह्यादिषु मध्ये यस्मिं देशे यदेव
निष्पद्यते ॥ तत्र तेनैव यजेत ॥ तत्र येषां त्रितयं त्रिभिः स्वस्वकाले
यजेत ॥ तत्र यवाग्रयणे वैकल्पिकं ॥ अपि वाग्रियायवे
[illegible] ष्टिः स्या श्वटोयनोच्चे श्यामाकाग्रयणं यदि स्वका
ले ॥ न कृतं तदा व्रीह्याग्रयणकाले वैश्वदेवानानंतरं
सौम्यश्यामाक श्यामाकप्रस्तारं वा व्रीह्याग्रयणका
ले कुर्वीत ॥ प्रथमप्रयोगे अन्वारंभणीया कार्या ॥ आ
शाच्चपर्वणि कार्या ॥ १

२ श्वलायनवृत्तिकारस्तु विहृतिषु वासो कार्येत्याह॥ ग्रह
आ०ई० काले च संसयो वासो कार्यौ॥ सद्यस्काले त्वेमवलंव्यं॥
आश्वलायनयजमानकर्त्तव्यः॥ श्यामाकाग्रीष्टायय
णं तत्रप्रयोगस्तावत्लिख्यते॥ प्रातरं अग्निहोत्रं हु
हुत वैश्वदेवं हुत्वा गणपतिपूजनं स्वस्तीवाचनं कुर्यात्॥
तत्रैअभ्यादयः प्रीयंतामिति विशेषः ततो नांदीश्राद्धं॥ तदेन
प्रथमप्रयोगेन ततः स्नानपवनमंत्राचमनमंत्रप्रोक्षणा
नि॥ निहारं प्रविश्य गार्हपत्यस्य पश्चाद्दर्भान्धारयमाणोद १
र्भेषूपविश्य दक्षिणतः पत्युत्तरतः पत्नि:॥ यजमानः प्राणा

नायम्य याः पुरस्तादित्यादि हृदयेन्निवेश्मिसंतं जपित्वा ॥
श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं ग्रान्यानामारंभ्यकानां नवानामो
षधीनामशनार्थं व्रीहिश्यामाकाग्रयणाभ्यां तंत्रेण यक्ष्ये ॥
इति संकल्प्य त्रिरूपां शुन्त्रिरूच्चै रुकाहतन्म इत्यादि ओं
तथेत्यंत ॥ आग्रयणेष्टि संबंधि रुविः ॥ व्रीहिमयः पुरो
डाशो द्रव्यं ॥ व्रीहिमयः श्चरूः ॥ श्यामाकः पयसि चरूः ॥ पंच
प्रयाजाः अग्नीषोमावाज्यभागौ ॥ इंद्राग्नीविश्वेदेवाः सो
मोद्यावापृथिवी इति प्रधानदेवताः ॥ अग्निस्विष्टकृदित्या

दि॥इध्मसंनहनेनतस्यांत्रयोविंशतिधेयुहः॥गार्हपत्येस्मा
२ र्तेवदाज्यंसंस्कृत्यस्रुक्स्रुवंनिष्टप्यसंमृज्यचतुर्गृहीतं
गृहीत्वाहवनीयेसमिधमाधायपर्युक्ष्ययजमानोन्वारब्ध
श्चतुर्होतारंमनसानुद्रुत्यस्रुचाजुहोति॥पृथिवीहोता॥द्यौ
रध्वर्युः॥रुद्रोग्नीत्॥बृहस्पतिरुपवक्ता॥वाचस्पतेवा
चोवीर्येण॥संभृततमेनायक्ष्यसे॥यजमानायवार्यं॥आ
स्वस्करस्मै॥वाचस्पतिःसोमंपिबतु॥जजनदिंद्रमिं
द्रियायस्वाहा॥वाचस्पतयेब्रह्मणइदं॥अध्वर्युःस्रुवेण॥ २

यद्देवा यददिव्यं आयुष्ट इतित्रिरनुवाकैः स्रुवेण कूश्मां
डैर्जुहुयात्॥ समित्पाणिस्तिष्ठन्वैश्वानरायेत्युपस्थाना
दिघरदानांतं॥ अध्वर्युश्चेत्तु गृहीतं गृहोत्वा सारस्वत
होमो जुहोति॥ पूर्णापश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौ
र्णमासी जिगाय॥ तस्यां देवा अधि संवसंत उत्तमे ना
क इह मादयंतां महीषो मौ प्रथमो वो यैष वसून्रुद्रा
नादित्या निह जिन्वतं॥ माध्य[illegible]ंहि पौर्णमासं जुषध्वं
ब्रह्मणा वृद्धौ सुकृतेन सा ता वृधास्मभ्यंसहवीरांर

यिर्नियच्छतु स्वाहा ॥ यज० ॥ पौर्णमास्यायेदं न० ॥ पुनस्तथैवा
३ ध्वर्युर्जुहोति ॥ निवेशनी संगमनी वसूनां विश्वारूपाणि व
सू न्यावेशयन्ती ॥ सहस्रपोषं सुभगा रराणा सा न आग
न्वर्चसा संविदाना यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये
संवसन्तो महित्वा ॥ सा नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो
धेहि सुभगे सुवीरं स्वाहा ॥ यज० ॥ अमावास्याया इदं० ॥
इतत्प्रथमप्रयोगे प्रहुतोत तयार ष्टत्वात् ॥ तदुक्तं ॥ दूर्वव 3
द्रोत कूष्मांड सारस्वत हेमाद मथादि ॥ ततः पाणिसंमे

र्शनादि समानमापात्रासादनात्॥ पात्रासादने त्रयोदश
कपालानि द्वे चरुस्थाल्यौ द्वे शूर्पे दारुपात्र्यासहाशयापा
त्रमिति विशेषः॥ ततः समानमानिर्वपात्॥ तत्र विशेषः।
अग्निहोत्रहवणीं शूर्पद्वयं चादत्ते वेश्वाय वांङ्व्यूहः प्र
हृतौ द्वयोरादाने ऽएकवचनांतस्य पाठात्॥ वीक्षणं
शुक निरसनं च प्रतिधान्यमावर्त्तते॥ ततः समानं॥ तत्र
देवस्य त्वा०। भ्यामिंद्राग्निभ्यां जु०। व्रीहीणां चतुरोमुष्टीं
निरूप्या देवस्यत्वा०। विश्वेभ्यो देवेभ्यो जुष्टं०। तथैव

४ देवस्यत्वा०॥सोमायाजुष्टं०।व्रीहीणां प्रथमव्रीहिभूर्पे निरूप्य
देवस्यत्वा०।द्यावापृथिभ्यांत्वाजुष्टं।इमेदेवानां इमेमुनःस
हाःस्पत्यै वां नारात्यै इति त्रयाणांप्रतिधान्यमाच्छत्तिवींऊ
र्वंतरिक्षमन्वितं॥अदित्यावामुपस्थेसादयामि॥ततःतयो
श्चाच्छत्तिमित्रस्यत्वेत्यादिषआच्छत्तिवींसोर्कयोःधाव
त्तिपक्षेलिखितः॥प्रोक्षणे देवस्यत्वा०।मित्राग्निभ्यांजुष्टं ४
ष्टं प्रोक्षामिविश्वेभ्योदेवेभ्यःसोमायद्यावापृथिवीभ्यां॥
ततःसमानं कृष्णाजिनास्तरणफलिकरणां तव्रीहीणां

श्यामाकानां कुर्यात्॥ नात्र तु विकृतमपेषः॥ श्रीहयवयात काले श्यामाकानुपाद्दधंते॥ ततउभयोः प्रक्षालनं॥ तञ्जश्रुतिनयनं तंत्रेण एकदेवताकत्वात्॥ भेदेनेति केचित्॥ कस्त्वा युनक्ति सत्वा युनक्तु॥ इत्युक्ते गार्हपत्येस्मात् तं वत्संस्कृताज्येन समस्तु चित्र चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये समिधमाधाय जुहोति॥ शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेभिमातिषाहे॥ शतंयो नः शरदोअजीतानिंद्रो नेषदति दुरितानि विश्वा स्वाहा॥

इंद्रायेदं॥पुनश्चतुर्गृहीतेन॥ येचत्वारःपथयोदेवया
५ नाअंतराद्यावापृथिवीवियंति॥ तेषांयोअज्यानि
मजीजिमावहात्तस्मैनोदेवाःपरिदत्तेहसर्वेस्वाहा॥
विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं०॥पुनस्तथैव॥ग्रीष्मोहेमंतउतनो
वसंतःशरद्वर्षाःसुवितंनोअस्तु॥ तेषामृतूनांशतशा
रदानांनिवातएषामभयेस्यामस्वाहा॥ ग्रीष्माद्यर्तु
भ्यइ०॥पुनस्त०॥इदुवत्सरायपरिवत्सरायसंवत्सराय
कृणुताबृहन्नमः॥ तेषांवयंसुमतौयज्ञियानांज्यो ५

गजीता अर्हता स्याम स्वाहा॥ इदंवसरपरिवत्सरसं
वत्सरे इदं०॥ पुनस्त्व०॥ भद्रां नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वया
वसे न समशीमहित्वा॥ स नो मयो भूः पितो आवि
शास्वशं तोका य तनुवे स्योनः स्वाहा॥ देवभ्य इदं०॥ ए
कमेव चतुर्गृहीतं गृहोत्वा॥ पंचधा विभज्य पंच्या
हुतीर्जुहोति नि केचित्॥ प्राक् स्विष्टकृतो वा॥ त
एता आहुती॥ ततश्चरूपुरोडाशानां विभागं कृत्वा

पुनोऽभीयानांकृष्णाजिनास्तरणादि अधिवपनांतकुर्यात्॥
५ मंत्रविशेषः॥देवस्यत्वा०॥मिंद्राग्निभ्यां जुष्टमधिवपा
मिद्यावापृथिवीभ्यां॥कपालोपधानेद्वादशकपाला
युपधय तदुत्तरत आदेवयजं नयहस्तंगारमानीय
चरुस्थाल्यांतिरःपवित्रंप्रणाभ्योज॥जलमानी
यध्रुवासिपृथिवीयमिनितामधिश्रयानितांप्रदक्षि
णमंगारैःपरिचिनुयान्निर्दग्धमिति॥तदुत्तरतऽव ५
मेवद्वितीयचरुस्थालींतदुत्तरतएककपालमुपधा

तितत्रनिरोषः॥तगृणा॰तप्यस्व॥यद्धर्मैकपालमुपचिंन्वंति॰पूष्ण
स्तदपि॰॥तदुक्तंकपालेतप्यस्वेत्यकेचोह्यंविचक्षणैरितिसाय
णाचायाश्चनोसात्रोरूउक्तः।ततःसमानेसंवापाधिवपनंवसंव
पामीतिविशेषः॥अभिमर्शनेइंद्राग्निभ्यांत्वेतिपुरोडाशमभिमृ
श्यविश्वेभ्योदेवेभ्योवः॥इतिचरव्यान्सोमायवइतिश्यामाका
न्द्यावापृथिवीभ्यांत्वेतिपुरोडाशमभिमृश्येत्॥श्यामाका
नांभिमार्मशनंपूर्वमेवासंसृष्टत्वादितिकेचित्॥पुरोडाश
मधिश्रित्याज्यंनिरूप्यचरुस्थाल्यांतिरःपवित्रंचरव्यानाव

पति॥ घर्मासिवि श्वा युषः प्रथमेव द्वितीय चरुस्था स्यां श्यामाकान्॥
ततएक कपालेपुरोडाशमधिश्रयति॥उद्वासनेविशेषः प्रथमपु
७ रोडाशार्थंपात्र्यामुपस्तीर्यद्यावापृथिव्यर्थंमासयपात्रउपस्तीर्या
भिघारणंतं कुर्यात्॥ आप्यायंतां०॥इंद्राग्निभ्यां जुष्टमभिघारया
मत्यभिघार्यंपुरोडाशोद्वासनादि ततश्चरुमभिघारयति॥ आप्या
यंता०॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यो जुष्ट०॥ द्वासयति श्रृ तउत्स्ना०।संत
र्पयति॥आर्द्रः प्रथ०। नोपांजनेद्वाबमेव श्यामक चरोआप्याय
तां०॥ सोमाय जुष्ट०। ततोद्यावापृथिवीयपुरोडाशआप्यायं ७

ता० । द्यावापृथिवीभ्यांङ्गच्छ० । यस्त्वआत्मेत्वं तूनै० । आशायपा
त्रेस्थस्यपुरोडाशस्ययथापृष्ठनद्दृश्यतेतथाप्रभृतमाज्यंनिन
येत् ॥ वियोगांतं समानं वियोगमंत्रे एककपाले पूर्ववद्दहः ॥
होतुः प्रश्लेपंच प्रयाजा अग्नीषोमावाज्यभागदेयते ॥ इंद्राग्नी
विश्वेदेवाः सोमोद्यावापृथिवीइति प्रधानदेवताः ॥ अग्निःस्वि
ष्टकृ इदियादि इंद्राग्नोउ ब्रुवै विश्वेदेवाः सोमद्यावापृथिवी
पत्नियंयाजाश्चोपभृ अयंयजमान इत्यादिसामिधेन्यं
तंसमानं तत्रहोतुर्विशेषः शोचिष्केशः स्तमीमहों३ पृथुपाजा

आमर्त्यो घृतनिर्णिक् स्वाहुतः अग्निर्यज्ञस्य हव्यवो३ ने सब धो य
८ न सुचेरथा धिया यज्ञा वेतः आवक्षुरग्निमूतयों३ समिधा अ
मइत्यादि आवाहने॥ अग्निमग्न आ३वह॥ सोममा३वह॥ इं
द्राग्नी आ३वह॥ विश्वान्देवानुपांशु आवहेसु च्चैः॥ सोममि
त्युपांशु आवहे सुच्चैः॥ द्यावापृथिवीइत्युपांशु आवहत्स्म॥ दे
वां आज्यपां इत्यादि समानं॥ उनमेप्रयाजे॥ ये३यजामहे स्वा
हाग्नि स्वाहा सोमस्वाहेंद्राग्नी स्वाहेत्स्म च्चैर्विश्वान्देवानित्युपां ८
शु स्वाहा त्युच्चैः सोमं उ०॥ स्वाहा उच्चैः द्यावापृथिवी उपांशु

स्वाहा देवा इत्यादि॥ वार्त्रघ्ना वाज्य भौमा वृधंन्वं तौ वा॥ ततः प्रधा
नं॥ ऐंद्राग्नः प्रवृत्तिवत्॥ अध्वर्युः श्वनोरवदंनाहविश्वेभ्यो दे
वेभ्यो इत्स्कपां श्रु अनुब्रू३ होस्तु षच्चैः होताविश्वेदेवास आग
त श्रृणु तामइमं हवं॥ एदं बर्हिनिषीदत इत्युपांश्रु ओं३ स्कच्चैः
इदमादि अध्वर्युः होत्राः प्रधानदेवतात्रयेष्यवमुपांश्रुत्वं अ
ध्वर्यु॥ विश्वान्देवान्यज। होताये३ यजामहे॥ विश्वान्देवा
न्ये केवज्ञामहि नो अहिमा यादि वो जज्ञिरे अपांसधस्थे॥
ने अस्मभ्यमिषये विश्वमायुः क्षपउस्त्रा वरिवस्यंतु देवाः वौ३

षट्॥ यजमानः विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं० विश्वेषां देवानां महद्देवयज्य
१ याप्राणैः सायुज्यं गमेयं॥ अध्वर्युरुद्दे०॥ यश्यामाकचरोरवंधं
नाह॥ सोमायानुब्रू३हि॥ होता सोमयास्तेमयोभुवऊतयसंति
दाशुषे ताभिर्नोविताभवा॥ ओम्॥ सोमंयजे३ यजामहे सो
मयाते धामानि दियापृथिव्यांयापर्वतेष्वोषधीष्वप्सु॥ तेभि
र्नोविश्वैः सुमनाहेडन्राजंत्सोम प्रतिहव्यं गृभाया३वौषट्॥
सोमाय इदं०॥ सोमस्याहं देवयज्यया प्रजननया च पशुभिः श्चे १
जनिषीया॥ सुरेतारेतोधिषीयेति वा॥ अध्वर्युरुद्दे०। त्सजुहास्त

स्तार्यद्या वापृथिवीभ्यां अनु ब्रू३हि॥ होतामहि द्यौः पृथिवीच
नइमंयज्ञंमिमिक्षतां नो भरीमभिः ओं३म्॥ अध्वर्युः पुरोडाशं
सर्वंजुहूमवद्धायद्विरभिघारयति॥ आश्रायादेकैकस्यवाव
द्यति अस्मिंन्येक्षे तूष्णीप्रत्यभिघारणं॥ अत्रानवदानपक्षेप्र
त्यभिघारणं नास्ति युक्तयज्ञतंत्रे द्यावापृथिवीयज होताय३०॥
हेद्यावापृथिवीपपूर्वजेपितरानव्यसाभिर्गीर्भिः हृणुध्वं
पृथि वा२ सदनेकृतस्या॥ आनोद्यावादेव्येनजनेनयातंमहिवांव
रू(थां३वौषट्॥ अध्वर्युर्वषट्कृतेपुरोडाशमपर्यावर्तयन्

ग्नौ प्रतिष्ठितिं जुहुयात्॥ संस्रावेणाभि जुहुयात्॥ द्यावापृथिवी
८ भ्यामिदं०॥ द्यावापृथिव्योरहं देवयज्यया भूमावं प्रतिष्ठां गमेयं॥
योऽभयो भयो लोकस्तो कध्या समितिवा॥ अध्वर्युरुदङ्ङास्याज्यस्था
ल्याः स्रुवेण जुहोति॥ नभश्च स्वाहा॥ नभस इदं०॥ नभस्यश्च स्वा
हा॥ नभस्यायेदं०॥ इषश्च स्वाहा॥ इषायेदं० ऊर्जश्च स्वाहा॥ ऊर्जा
येदं०॥ मधुश्च स्वाहा॥ मधव इदं०॥ माधवश्च स्वाहा॥ माधवायेदं०॥
शुक्रश्च स्वाहा॥ शुक्रायेदं०॥ शुचिश्च स्वाहा॥ शुचय इदं०॥ श्रीहा ८
ग्रयणश्यामाकाग्रयणयोरेता आहुतयः प्रशोतं चेदुक्तां॥ तं

त्रप्रयोगे अदृष्टार्थत्वात्समुच्चयः॥ पार्वणहोमो नास्ति नेतः स्वि
ष्टकृते॥ नत्रहोतृविशेषः प्रैषो अग्नेदादि पुहिरो नो जस्त्वयास्वि
ष्ट्यो यक्षि स्विष्टा॥ त्वां श्वंनउपमंतिवा जों ३ ये ३ ये स्त्रामहे ग्निं स्विष्ट
कृतमयामयाऽग्निरग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रियाउ
पांशुक्रिद्राग्न्योः प्रिणउविश्वेषां देवानाउपाड्स्रूपां शु प्रिया धामा
न्ययाक्षि स्रुवं चूः एवमग्नेपि सोमप्रिया धामान्ययाट्॥ द्या
वापृथिव्योः प्रिया धामान्ययाट् देवानामित्यादि जुषतां ह
विरिमो अग्ने वाततमानि हव्या जस्त्रो वक्षि देवतानि मच्छा॥
मानि नंईस्तुरभीणि व्यं नु ३ वौषट्॥ इक्का भक्षणांतं समानं॥

तत्र विशेषाः ॥ इडे भागं जुषस्व नः ॥ इति जपित्वा स्वभागैः सव्ये पा
११ णौ हुत्वा दक्षिणेनाभिमृशेत् प्रजापतये त्वा ग्रहं गृह्णामि मह्यं श्री
यै मह्यं यशसे मह्यमन्नाद्याय ॥ ततः प्राश्नीयात् ॥ भद्रान्नः श्रे
यः समनैष्ट देवास्त्वया वसेन समशीमहि त्वा ॥ स नो मयोभूः
पितवाविशेह शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे इति ॥ ततो यजु
र्हविरसीत्युद्गा स्वं भागं सव्ये पाणौ हुत्वा दक्षिणेनाभिमृशेत् ॥
प्रजापतये त्वेति प्राश्नीयात् ॥ भद्रान्न इति ॥ एवं सर्वे ऋत्विजः ११
स्वं स्वं भागं सव्ये पाणौ हुत्वा दक्षिणेन प्रजापतये त्वेत्यभि

म्दश्य प्राश्नीयुः नद्गां न इति ततः सर्वे आचम्य नाभिमभिमृशेयुः॥
अमोसि प्राण तदृतं ब्रवीम्यमासि सर्वानसि प्रविष्टः॥ स मे ज
रां रोगमपनुद्य शरीरादमामएधि मामृधाइन्द्रेति॥ ततः अन्वा
हार्यदानांतं समानं॥ प्रजापतेर्भागो स्यूर्जस्वं तौ पयस्वंतौ
प्राणापानौ मे पातं समानौ व्यानौ मे पातमुदान व्यानौ मे पा
तमक्षितो स्यक्षित्यै त्वामामे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिंल्लोके त्रक्ष
त्विजः॥ अन्वाहार्यमासाद्य प्रथमवत्संवासश्च दद्यात्॥
केचिज्जअयं वो वत्स अहिंसंतः प्रतिगृह्णीध्वं रुद्रायगांसो

मायवास इतिभाति ग्रहः इत्यादि सूक्तवाक्ये आज्यभागानंतरं इंद्रा
ग्न्योः प्रकृति वह्निदेशं ह्लत्वा उपांशु॥ विश्वेदेवा इदं हविरजुषंता
१२ वीवृधंत महोज्याया क्रतसोम इदं०। घ०। कृत०। द्यावापृथिवी
इदं०॥ जुषेतांमवीवृधेतां महोज्यायोक्रांतां॥ देवा आज्यपा
दि०॥ अध्वर्युर्यजमानौ ऐंद्राग्नीनंतरं विश्वेषां देवानामहमु
ज्जिन्नज्जेषं॥ सोमस्याहमुज्जी०॥ द्यावापृथिव्योरहमुज्जि
तितः समानमाय यजमान भागप्राश्नात्॥ तत्र प्रजापते १२
र्विभाति मंत्रपहाय॥ भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवाः पितो आ

विशाः स्ववशं तो कायनन्तु वे स्यां न इति प्राश्नात्॥ ब्राह्मणतर्पणा
१३ तं समानं दक्षा ब्राह्मणभोज्याः तदुक्तं तर्पणं ब्राह्मणानां तु दक्षा
दक्षा वरां मिहिष्यं तदिति॥ सति हुते ब्रीहिश्यामाकाग्रयणं॥
आग्रयणं समाप्तः॥ श्रीगजाननश्शाके १७७० स्वार्थं परार्थं च॥